

П. В. Пивовар,

к. е. н., доцент, докторант, доцент кафедри міжнародних економічних відносин та європейської інтеграції, Поліський національний університет, Житомир, Україна

ORCID ID: 0000-0001-7668-2552

О. М. Макаренко,

студентка 3-го курсу спеціальності "Міжнародні економічні відносини",

Поліський національний університет, Житомир, Україна

ORCID ID: 0000-0003-2050-9763

DOI: 10.32702/2306-6806.2022.4.76

ІНДЕКС DOING BUSINESS ЯК ІНДИКАТОР РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

P. Pyvovar,

PhD in Economics, Associate Professor, Doctoral Student, Associate Professor of the Department of International Economic Relations and European Integration, Polissya National University, Zhytomyr, Ukraine

O. Makarenko,

3rd year student majoring in International Economic Relations, Polissya National University, Zhytomyr, Ukraine

DOING BUSINESS INDEX AS AN INDICATOR OF BUSINESS DEVELOPMENT IN UKRAINE

Насьогодні одним із індикаторів умов інвестиційної та інноваційної діяльності в будь-якій країні світу є міжнародні рейтинги. Інформація про позицію країни в рейтингу є найбільш простим та надійним методом оцінки бізнес середовища в країні, при цьому відкидається потреба у глибокому вивченні нормативно-правових актів зарубіжних держав, рівня державного втручання, рівень накладних витрати тощо. Але враховуючи сучасні процеси глобалізації та діджиталізації, які вимагають відповідної реакції з боку підприємницьких та державних структур, підприємництво постійно має знаходитися на шляху розвитку, трансформації та пристосовуватися до миттєвих змін як у внутрішньому так і у зовнішньому середовищі. Саме в таких випадках роль держави у процесі адаптації підприємств до глобалізації стає найбільш вираженою, так як зі створенням належних умов держава отримує не лише збільшення обсягу надходження внутрішніх та зовнішніх інвестицій, а й підвищення рівня зайнятості населення і, як наслідок, знижуючи рівень безробіття, збільшення державного бюджету за рахунок податків та різноманітних зборів, що, в результаті, позитивно впливає на структуру ВВП країни. Метою дослідження є побудова та аналіз моделі, в якій складові індексу *Doing Business* виступають факторами (каталізаторами) успішності розвитку бізнесу в Україні та механізмом для покращення умов його ведення. Головним завданням дослідження є: виявлення тенденцій щодо динаміки індексу *Doing Business* в Україні та щодо зміни його складових, дослідження впливу складових індексу на основні індикатори економічного розвитку підприємства. Представлена стаття складається з 4 частин. В першій представлено методологічні основи дослідження: метод найменших квадратів (регресійний аналіз), метод розрахунку індексу *Easy of doing business*. В другій розділі проведено тенденції та порівняльний аналіз компонентів індексу *Easy of doing business* для України в порівнянні з країнами-лідерами. В третій розділі розроблено комплекс економіко-математичних моделей впливу компонентів індексу на основні індикатори економіки України (ВВП, експорт та імпорт (всього, товарів і послуг окремо). В четвертій розділі проведено сценарне моделювання основні індикатори економіки України як показників розвитку бізнесу в Україні. Прогнозування здійснювалось на основі чотирьох сценаріїв: середні темпи зростання кожного компонента індексу, лінійний тренд розвитку кожного компонента індексу, середньорічне збільшення або зменшення зростання кожного компонента індексу *Easy of doing business* на 1% щороку. Розроблені прогнози дають можливість сформулювати найбільш оптимальну державну політику впливу на процеси розвитку бізнесу в Україні.

Today, one of the indicators of investment and innovation in any country in the world are international rankings. Information about the country's position in the ranking is the simplest and most reliable method of assessing the business environment in the country, while eliminating the need for in-depth study of foreign regulations, the level of government service, the level of overhead costs and more. But given the current processes of globalization and digitalization, which require appropriate response from business and government agencies, entrepreneurship must be constantly on the path of development, transformation and adaptation to immediate changes in both internal and external environment. It is in such cases that the role of the state in the process of adaptation of entrepreneurs to globalization becomes most pronounced, as with the creation of appropriate conditions the state receives not only increased domestic and foreign investment, but also increased employment and, consequently, reducing unemployment, increasing state budget through taxes and various fees, which, as a result, has a positive effect on the structure of GDP. The aim of the study is to build and analyze a model in which the components of the Doing Business Index are factors (catalysts) for the success of business development in Ukraine and a mechanism for improving the conditions of its conduct. The main task of the study is to identify trends in the dynamics of the Doing Business Index in Ukraine and to change its components, to study the impact of the components of the index on the main indicators of economic development of entrepreneurship. The presented article consists of 4 parts. The first presents the methodological foundations of the study: the method of least squares (regression analysis), the method of calculating the index Easy of doing business. The second section presents trends and comparative analysis of the components of the Easy of doing business index for Ukraine in comparison with the leading countries. The third section develops a set of economic and mathematical models of the impact of index components on the main indicators of Ukraine's economy (GDP, exports and imports (total, goods and services separately). was carried out on the basis of four scenarios: average growth rate of each component of the index, linear development trend of each component of the index, average annual increase or decrease of growth of each component of the Easy of doing business index by 1% annually. business in Ukraine.

Ключові слова: індекс Easy of doing business, бізнес, моделювання, експорт, імпорт.
Key words: Easy of doing business index, business, modeling, export, import.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Стан розвитку бізнес середовища в країні є одним із найважливіших показників та факторів соціально-економічного розвитку в цій країні, так як розвинуте підприємництво формує конкурентне середовище у вигляді сприятливих умов для ведення бізнесу для всіх суб'єктів господарювання незалежно від виду економічної діяльності на основі наявного ресурсного потенціалу. З точки зору інституційної теорії розвитку забезпечення сприятливих умов для функціонування як великого так і малого підприємництва сприяє наповненню державних та місцевих бюджетів, насиченню місцевих ринків конкурентними товарами та послугами, створенню робочих місць. Але враховуючи сучасні процеси глобалізації та діджиталізації, які вимагають відповідної реакції з боку підприємницьких та державних структур, підприємництво постійно має знаходитися на шляху розвитку, трансформації та пристосовуватися до миттєвих змін як у внутрішньому так і у зовнішньому середовищі. Саме в таких випадках роль держави у процесі адаптації підприємців до глобалізації стає найбільш вираженою, так як із забезпеченням належних умов держава отримує не лише збільшення обсягу надходження внутрішніх та зовнішніх інвестицій, а й підвищення рівня зайнятості населення і, як наслідок, знижуючи рівень безробіття, збільшення державного бюджету за рахунок податків та різноманітних зборів, що, в результаті, позитивно впливає на структуру ВВП країни. Виходячи з вищесказаного актуальним постає питання вивчення взаємозв'язку індексу легкості ведення бізнесу (Easy of Doing Business) та основних показників економічної діяльності українських суб'єктів господарювання (включаючи і міжнародний вектор у вигляді експорту та імпорту товарів і послуг).

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання вивчення впливу рівня легкості ведення бізнесу розглядалися вітчизняними науковцями з різних наукових ракурсів. Так, Д.М. Загірняк, Є.К. Рубанова, С.О. Коваленко, О.С. Ривак, О.В. Носова, О.А. Мельниченко, А.В. Череп розглядали проблеми залучення інвестицій та особливостей формування інвестиційного клімату України. Н.В. Коваль, О.Л. Гури, О.С. Гирик, В.М. Мотриченко вивчали питання оцінки та визначення проблем економічної привабливості України для зовнішніх інвесторів. Проблеми розвитку підприємницької діяльності та середовища їх функціонування розглядаються в працях таких науковців як: В.Я. Амбросов, В.Г. Андрійчук, В.І. Благодатний, М.В. Гладій, Ю.Е. Губені. Дослідження представлених науковців охоплюють цілу низку важливих питань, пов'язаних із виокремленням факторів, що впливають на функціонування та розвиток підприємницьких структур. Проте своєчасний моніторинг стану впливу ідентифікованих факторів розвитку підприємництва дасть можливість вчасно реагувати на вплив глобальних факторів та створювати умови для залучення зовнішніх інвестицій.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою дослідження є побудова та аналіз моделі, в якій складові індексу Doing Business виступають факторами (каталізаторами) успішності розвитку бізнесу в Україні та механізмом для покращення умов його ведення.

Головним завданням дослідження є: виявлення тенденцій щодо динаміки індексу Doing Business в Україні та щодо зміни його складових, дослідження впливу складових індексу на основні індикатори економічного розвитку підприємництва.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною основою проведеного дослідження є положення економічної теорії з питань взаємодії підприємства та державної діяльності, діалектичний метод пізнання та системний підхід щодо питання, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених. Головними методами дослідження є методи індукції та дедукції, які полягають у виявленні причинно-наслідкових зв'язків та розвитку явища при його детальному вивченні, також дозволяють встановити вплив факторів та чинників, що можуть змінити результат або його розвиток; абстрактно-логічний метод, за допомогою якого складаються припущення та висновки, що формуються під впливом логічного аналізу загальної ситуації, що складається під час дослідження та монографічний метод, суть якого полягає в глибокому вивченні літературних джерел як вітчизняних так і зарубіжних вчених. Також застосовано статистичні методи дослідження, такі як спостереження, зведення та групування, розрахунок відносних та середніх величин тощо. При цьому, на фоні всіх вищепредставлених методів, одними з базових методів в цьому дослідженні стали економетричні, а саме метод найменших квадратів (регресійний аналіз), що створює можливість установити залежність зміни значень однієї змінної (залежна змінна) від змін іншої (незалежна змінна), відповідно наочно продемонструвати причинно-наслідкові зв'язки між досліджуваними явищами за допомогою лінійної функції (1.1).

$$y = a_i \cdot x_i + b \quad (1.1),$$

де x_i — незалежні пояснювальні змінні, y — залежна пояснювана змінна, a_i та b — параметри, які потрібно підібрати (розрахувати) для отримання функції яка описує процес з найменшим квадратом похибки (1.2).

$$\sum (Y_i - y_i)^2 \rightarrow 0 \quad (1.2),$$

$$F(a_i, b) = \sum (Y_i - (a \cdot x_i + b))^2 \quad (1.3),$$

де Y_i — реальні значення залежної пояснювальної змінної, y_i — змодельовані (розраховані) значення залежної пояснювальної змінної, за допомогою лінійної функції незалежні зміни пояснювальні змінні (x_i).

У цьому дослідженні в якості залежних пояснювальних змінних (y_i) виступають основні показники, що характеризують як зовнішньоекономічний так і внутрішній потенціал країни такі як: ВВП, експорт та імпорт товарів і послуг. В якості незалежних пояснювальних змінних (x_i) виступають компоненти індексу легкості ведення бізнесу (Easy of doing business або індекс DOING BUSINESS). Easy of doing business — це показник, що дає можливість аналізу законодавства та його реалізації у сфері бізнесу. Його ціль: показати, на скільки великий вплив має держава на регулювання бізнесу. Індекс розраховується для 190 країн світу зазвичай на основі 10 базових складових структури показника (рис. 1), кожен з яких оцінюється від 0 до 100, де 0 найгірше значення [2, с. 73]. Проект "Doing Business" був започаткований 2002 року Світовим банком для дослідження малого та середнього бізнесу, а також створення на основі цього рекомендацій для покращення бізнес-клімату країн. Зібрані цим проектом дані можуть використовувати науковці, журналісти, дослідники приватного сектору та інші. Перший звіт по проекту був опублікований у 2003 році, досліджувалися економіки 133 країн світу, а в структурі було 5 пунктів, які є актуальними і зараз: відкриття бізнесу, отримання місцеположення, доступ до фінансів, робота з щоденними операціями та діяльність в безпечному бізнес середовищі [3].

Після отримання економіко-математичної моделі та доведення її статистичної значимості можна проводити сценарне моделювання. Метод побудови сценарію — метод прогнозування, який оснований на науковому передбаченні стану досліджуваного об'єкта прогнозуван-

ня за різних сценаріїв зміни факторів розвитку цього об'єкта. Таким чином, для розробки адекватних сценаріїв потрібно розрізняти два важливі аспекти в їх характеристиці:

1) визначення факторів розвитку об'єктів прогнозування;

2) умова того, що управлінські рішення можуть впливати на майбутній розвиток об'єкта.

Процес підготовки сценарію складається з наступних етапів.

1. Створити уявлення про систему, включаючи її ціль, оточення, ресурс та всі найважливіші елементи системи, для якої складається сценарій, у їх єдиному взаємозв'язку та взаємозалежності. У нашому випадку це економіко-математична модель симуляції зміни основних економічних показників здійснення бізнес-діяльності та компонентами індексу Doing Business. Важливо визначити закони, закономірності, правила та обмеження функціонування системи, що є об'єктом досліджень.

2. Точна фіксація "відправної точки", з якої сценарій починає моделюватися. Цей етап передбачає оцінювання та вибір початкового рубежу системи, для якої буде складатися сценарій.

3. Розвиток системи базових посилань і критеріїв. Базові посилання та критерії включаються до сценаріїв (наприклад, оцінки соціальних, політичних, юридичних, економічних та технологічних процесів і факторів, що їх формують).

4. Визначення основних цілей розробки кожного сценарного підходу і можливостей його використання конкретними користувачами за певних умов.

5. Збирання статистичних вибірок необхідної інформації для визначення факторних проблем, що визначаються.

6. Точне визначення факторів, через які система може трансформуватись. В основі пошуку факторів лежить метод причинно-наслідковий аналізу. Головним методологічним підходом найчастіше виступає метод найменших квадратів.

7. Розробка сценарію чи сценаріїв, зокрема й альтернативних.

В основі розробки сценаріїв для застосування може лежати багато методичних підходів, але ми будемо використовувати наступні чотири:

1) Середні темпи зростання кожного компонента індексу Easy of doing business за останні 5 років:

$$\left(\sum_{i=5}^t \frac{t_i - 1}{t_i} \cdot 100 - 100 \right) / 5 \quad (1.4),$$

де t_i — значення компонента індексу за останні 5 років динамічного ряду.

2) Лінійний тренд розвитку кожного компонента індексу Easy of doing business:

$$y = a + bx \quad (1.5),$$

де y — прогнозоване значення компонента індексу;

x — номер року (2015 — 1, ..., 2023 — 9);

a та b — параметри рівняння регресії (див. (1.1)).

3) Середньорічне збільшення зростання кожного компонента індексу Easy of doing business на 1% щороку:

$$Y_t = x_{t-1} + \frac{x_t}{100} \quad (1.6),$$

4) Середньорічне збільшення зростання кожного компонента індексу Easy of doing business на 1% щороку:

$$Y_t = x_{t-1} - \frac{x}{100} \quad (1.7),$$

де Y_t — прогнозоване значення; x_i — значення компонента індексу Easy of doing business, x_{i-1} — значення компонента індексу Easy of doing business за попередній період.

Перед початком створення бізнесу підприємець завжди обирає місце з найсприятливішими умовами для

його діяльності, відповідно береться до уваги рейтинг за даним індексом і обираються кращі. Саме тому кожній країні вигідно займати лідерські позиції в цьому рейтингу і реалізовувати рекомендації Світового банку за для створення належних умов для бізнесу, оскільки лише, будучи кращими, вони можуть залучити новий капітал для своєї країни та, відповідно, удосконалити економіку, що в свою чергу позитивно відобразиться на економічних показниках країни [1, с. 20].

У 2020 за рейтингом легкості ведення бізнесу лідерами в світі стали: Нова Зеландія (86,8), Сінгапур (86,2), Гонконг та Данія (85,3), Корея та Великобританія (84,0). В даному рейтингу Україна посіла 64 місце із значенням індексу 70,2 [4]. За весь період розрахунку показника Україна займала найнижче своє положення у 2012 році, тоді країна посіла 152 місце з можливих 190 [5]. Динаміку рейтингу України можна прослідкувати за рисунком 2. В середньому оцінка зростала щороку на 1,7 пунктів. Україна піднялася на 40 позицій в рейтингу у 2020 році порівняно з 2006 роком.

Загалом, країнам потрібні позитивні зміни, проект "Doing Business" вказує на пряму, в якому потрібно робити зміни для кожної країни, яка приймає участь в проекті. Проте ефективність таких рішень з часом змінюється, тому є актуальним вибір моменту та розставлення пріоритетів щодо здійснення змін та того, на скільки справді вони потрібні і яким чином вплинуть на ВВП країни та інші важливі показники. Більшість попередніх теоретичних моделей базувалися на змінах у сфері фінансів та кредиту, проте зараз вони можуть не спрацювати [7].

Відповідно до структури індексу Україна отримала оцінки по кожному з них, що зображено на рисунку 3. За зображений 6-ти річний період в Україні досить легко розпочати бізнес, оскільки найнижча оцінка 85,35 була 2015 року, а найвища — 94,4 у 2017 році [8]. Середня оцінка склала 91,5 зі 100 можливих, а середнє відхилення — 2,5, середні темпи зростання 0,9%. В цей час починає кардинально змінюватися показник

Початок бізнесу	• Процедури, час, витрати та мінімальний капітал для заснування підприємства
Робота з дозволами на будівництво	• Процедури, час і витрати на будівництво виробництва та інфраструктури
Отримання електропостачання	• Процедури, час, витрати на отримання електропостачання
Ресстрація майна	• Процедури, час і витрати на ресстрацію комерційної нерухомості
Отримання кредиту	• Міцність юридичних прав, вичерпність і достовірність кредитної інформації
Захист прав інвесторів	• Відкритість фінансових показників, відповідальність керівництва та легкість судових позовів від інвесторів
Сплата податків	• Кількість податків, час на підготовку податкових звітів, загальний податок як частка прибутку
Міжнародна торгівля	• Кількість документів, витрати та час, необхідний для експорту та імпорту
Забезпечення контрактів	• Процедури, час і витрати на примушення сплати боргу
Закриття підприємства	• Відсоток відшкодувань, час і додаткові витрати на закриття неплатоспроможної фірми

Рис. 1. Структура індексу Easy of Doing Business

Джерело: побудовано за даними [2, с. 74].

ВВП країни, його середні темпи приросту склали 11,6%, проте він не показує всієї картини. У 2016 р. темп зростання становив лише 2%, а вже у 2017 р. — 20,1%, 2018 р. — 16,7%, 2019 р. — 17,6% та у 2020 р. знову тільки 1%. В 2016 році ВВП стало мало незначне зростання через падіння обсягів експорту на 3,9% порівняно з попереднім роком, а у 2020 році показник сягнув 1% у зв'язку із зменшенням обсягів імпорту та експорту на 17,7% та на 4,2% відповідно відносно 2019 року. У період стрімкого росту ВВП, експорту та імпорту з 2016 по 2019 рр. проводилися активні зміни, що були рекомендовані Світовим банком та стосувалися кожного пункту структури індексу легкості ведення бізнесу.

Середній бал України стосовно відкриття бізнесу склав у 2020 році 91,1 і країна зайняла 61 місце за цим показником, перше місце зайняла Нова Зеландія з балом 100. Стосовно оцінки складових відкриття бізнесу Україна набрала за процедурами, які потрібно пройти — 70,6, за витраченим часом — 94, за вартістю — 99,7 та за мінімальним капіталом необхідним для заснування бізнесу 100 балів [8].

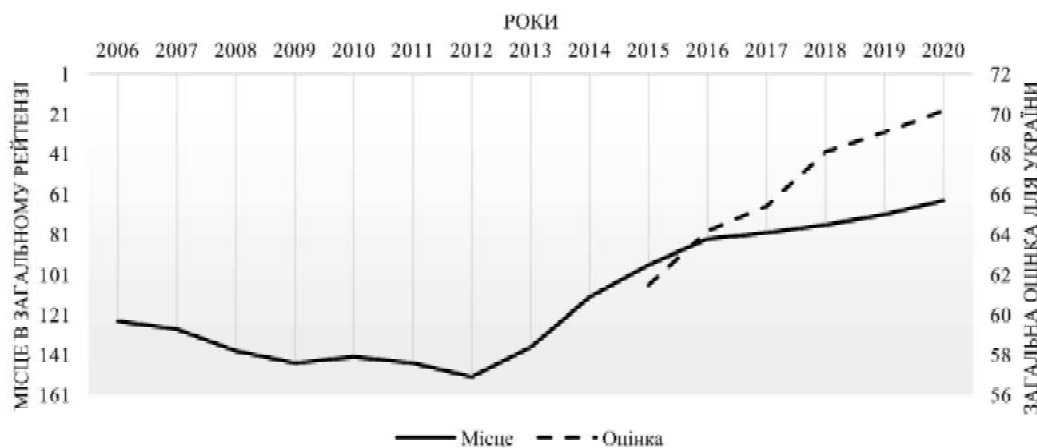

Рис. 2. Рейтинг України за індексом Easy of Doing Business

Джерело: побудовано за даними [6].

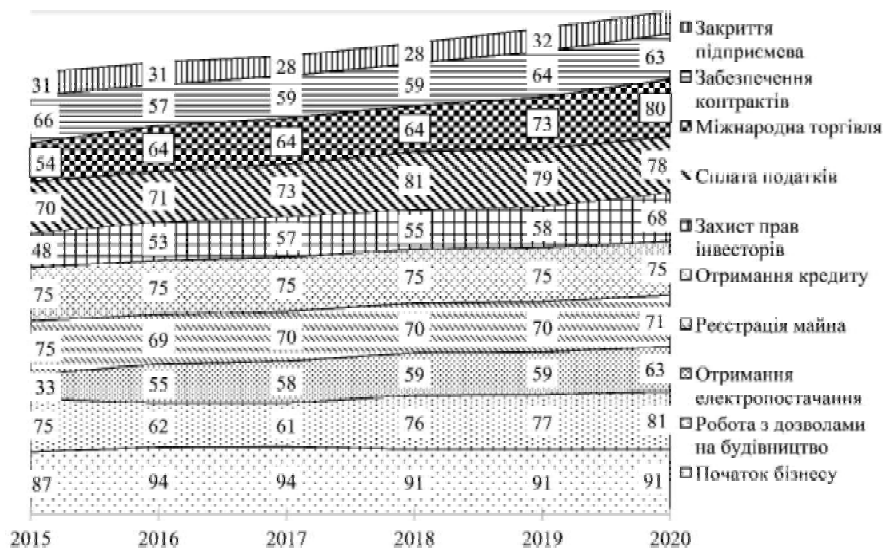

Рис. 3. Динаміка зміни оцінок для України в розрізі складових індексу Easy of Doing Business

Джерело: побудовано за даними [4–6].

Щодо роботи з дозволами на будівництво Україна стала двадцятою з показником 81,1, а першість закріпилася за Гонконгом з балом 93,5. Сама процедура була оцінена 80 балами, витрачений час — 86,6, витрати — 78, індекс контролю щодо якості будівель — 80 балів [8]. Середній темп приросту з 2015 року по сьогодні склав 2,3%, перші два роки мали негативну тенденцію, проте вже 2017 року приріст сягнув 23,4% порівняно з попереднім роком.

Наступний компонент це підключення електроенергії, що є досить складним питанням для бізнесменів в Україні, за даним пунктом країна посіла 128 місце з 190 з балом 62,5, бо процедуру оцінено 66,7 балами, вартість — 95,6, надійність постачання та індекс прозорості трафіку — 85,7, проте час, витрачений на підключення, приблизно складає 265 днів, тому за цей пункт Україна отримала 0 балів. Першість за показником отримала ОАЕ, з оцінкою 100 [8]. В 2016 році був приріст 67,9%, проте далі він коливався в межах 0,6–6,6%.

Важливим компонентом індексу для України є легкість реєстрації майна, мінімальне значення — 69,44 (2016 р.), а максимальне — 74,82 (2015 р.). В середньому оцінка складала 70,8 з стандартним відхиленням 2,1. У 2020 році першість за реєстрацією майна посів Катар з 96,2 балами, проти балів України — 71,3. За процедурою реєстрації майна Україна має 50 балів, за часом — 93,3, за вартістю — 88,4 та за індексом якості землеустрою — 53,3 бали [8]. Робота щодо реєстрації власності за останніх 6 років мала негативну тенденцію, середній темп спадання 0,9%, а зростання було лише в 2017 та 2019 року.

Менш привабливими виглядають бали та рейтинг з такими складовими індексу як отримання кредиту та оподаткування — за період дослідження тримається незмінна оцінка в 75 балів. За останнім, мінімум набраних Україною балів, склав 70,33 (2015 р.), а максимум — 80,77 (2018 р.), відповідно середнє значення з 2015 по 2020 рік сягнуло 75,3 з стандартним відхиленням 4,6 балів. У 2020 році першими за компонентом оподаткування стали Азербайджан та Нова Зеландія, маючи 100 балів, а Україна займає 37 місце [8]. Наступною складовою індексу стала оплата податків, за якою Україна посіла 65 місце (78,1 балів), а перше місце за Бахрейном (100 балів). За кількістю податків Україна отримала 96,7 балів, за кількістю платежів — 57 та за загальною вартістю податків та внесків — 72,6 [8].

Захист прав інвесторів є чи не найголовнішим пунктом в діяльності бізнесу, проте Україна посіла лише

45 місце з балом 68, тоді як лідером є Кенія з балом 92 [8]. Середній темп приросту балів для України — 7,3%, проте у 2018 році було спадання на 2,9%, в інші роки темп приросту коливався з 6,3% до 16,6%.

Стосовно міжнародної торгівлі у 2020 році в Україні 74 місце (80,1 бал), а першість мала Австрія (100 балів). За часом для дотримання прикордонного законодавства Україна отримала 96,9 балів, за вартістю підготовки та подання документів на кордоні для експорту — 92,9, за часом подання та перевірки документів при експортуванні — 61,5, за вартістю експорту з відповідністю документів — 52, за часом митного оформлення та інспекційних процедур стосовно імпорту — 88,9, за часом подання та перевірки документів — 91,7, за часом, витраченим на перевірку та подання документів на імпорт, — 80,3 та за вартістю імпорту стосовно відповідності документів — 76,9 [8]. Середній темп зростання склав 8,4%, а найвищим був у 2016 році,

сягнувши 18% приросту.

Щодо забезпечення виконання контрактів Україна у 2020 році посіла 63 місце набравши 68 балів. Лідером є Сінгапур з балом 84,5. Стосовно часу та вартості отримано по 78,9 та 48 балів відповідно та за індексом якості проведення судових процесів 63,9 балів [8]. В даному разі була присутня тенденція до спаду у 2016 та 2020 роках, 0,4% та 13,8% відповідно, проте у 2017 та 2019 приріст 3,2% та 7,9%, а 2018 року цей показник та попередній були незмінними.

Найбільш проблемною складовою індексу ведення бізнесу в Україні за зображений період є оцінка процедури закриття підприємства. Його мінімальне значення 27,5 балів (2017р.), а максимальне — 31,72 (2019 р.), відповідно середня оцінка за період дослідження — 30,18 з відхиленням — 1,8 щороку, тому найбільш затратним та складним є закриття неплатоспроможного бізнесу. 2020 року Україна зайняла 146 місце з 190 країн з балом 31,4 із 100 можливих. Першість закріпилася за Сінгапуром з балом 84,5. За оцінкою коефіцієнта стягнення боргів з неплатоспроможного підприємства Україна отримала — 9,7, а за сумою 4-ьох складових індексів: індексу відкриття провадження у справі, індексу управління активами боржника, індексу санаційного провадження та індексу участі кредиторів — 53,1 [8]. Середній темп приросту — 0,4%, негативна тенденція у 2016–2017 та 2020 рр., спад у межах 0,4–11,4%, в 2018–2019 рр. зростання на 2,7% та 12,3%.

Для простеження причинно-наслідкових зв'язків між основними показниками, що характеризують як зовнішньо-економічний так і внутрішній потенціал країни такими як: ВВП, експорт та імпорт (всього, товарів і послуг окремо) та кожним компонентом з структури індексу Doing Business, було побудовано економетричну модель, що наочно демонструє наявний зв'язок на основі даних 2007–2020 рр. Модель у зведеному вигляді має вигляд лінійного рівняння 1.1:

$$Y_i = a_0 + a_1x_1 + a_2x_2 + \dots + a_8x_8 + a_9x_9 + a_{10}x_{10},$$

де в якості залежних змінних виступають основні показники що характеризують зовнішній та внутрішній потенціал країни, а змінними факторами виступають значення кожного структурного пункту (компонента) індексу Doing Business. Результати побудованої економко-математичної моделі представлено в таблиці 1.

Аналіз отриманої економко-математичної моделі, а саме першої компоненти індексу Doing Business "Початок бізнесу" демонструє дестимулюючий вплив даного показника на всі основні індикатори економіки Украї-

ни, до того ж відповідно методики Світового Банку збільшення цього показника (місця в загальному рейтингу) відбувається за рахунок збільшення часу реєстрації нового підприємства та кількості бюрократичних процедур. Найбільш негативний вплив цього показника здійснюється на ВВП України (+1 сходинка в рейтингу призводить до падіння ВВП на 0,3 млрд дол. США), найменший — обсяг експорту послуг (+1 сходинка в рейтингу призводить до падіння експорту послуг на 0,03 млрд дол. США). Аналогічно негативний вплив на розвиток економіки України здійснюють такі компоненти індексу Doing Business: "Захист прав інвесторів", "Сплата податків", "Міжнародна торгівля". В свою чергу позитивний стимулюючий вплив на розвиток економіки України здійснюють такі компоненти індексу Doing Business: "Робота з дозволами на будівництво", "Отримання електропостачання", "Реєстрація майна", "Отримання кредиту", "Забезпечення контрактів", "Закриття підприємства".

З огляду вище наведеної економіко-математичної моделі постає питання щодо розробки сценаріїв розвитку для кожного з економічних процесів, що досліджуються. В результаті апробації представлених методичних підходів сценарного моделювання на основі регресійних рівнянь економіко-математичних моделей, було отримано прогнози сценаріїв розвитку для обсягу ВВП, загального експорту, експорту товарів, експорту послуг, загального імпорту, імпорту товарів, імпорту послуг.

1) Розроблені сценарні моделі обсягу ВВП України на 2021—2024 рр. на основі представленої в таблиці 1 економіко-математичної моделі свідчить про високий рівень чутливості моделі до змін компонентів індексу Doing Business, до того ж сценарій зростання всіх компонентів на 1% демонструє щорічне зростання або спадання на 30%. (рис. 4). При цьому найсильнішими факторами для збільшення ВВП є "Отримання електропостачання", "Отримання кредиту" та "Закриття підприємства". Сценарій "Середні темпи за останні 5 років" демонструє збільшення на 7—10% щороку, при цьому сценарій "Тренд" демонструє збільшення 10—15% щороку, тобто сучасна політика розвитку підприємництва стимулює його розвиток.

Розроблені сценарні моделі обсягу загального експорту України на 2021—2024 рр. на основі представленої в табл. 2 економіко-математичної моделі свідчить про те, що український експорт є дуже чутливий до багатьох факторів, при чому сценарні прогнози на основі тренду та середніх темпів зростання за останні 5 років є майже ідентичними та демонструють зростання на 1—

Таблиця 1. Результати економіко-математичного моделювання впливу компонентів індексу Doing Business на основні індикатори економіки України

Структурні елементи (компоненти) індексу Doing Business		Y _i (залежні змінні)						
		ВВП, млрд дол США	Експорт товарів та послуг, млрд дол США	Імпорт товарів та послуг, млрд дол США	Експорт товарів, млрд дол США	Імпорт товарів, млрд дол США	Експорт послуг, млрд дол США	Імпорт послуг, млрд дол США
a ₀	Intercept	-554,8	-362,2	-497,7	-340,3	-478,7	-42,4	-54,5
a ₁	Початок бізнесу	-0,30	-0,09	-0,19	-0,07	-0,18	-0,03	-0,01
a ₂	Робота з дозволами на будівництво	0,07	0,05	0,10	0,04	0,08	0,01	0,04
a ₃	Отримання електропостачання	2,06	1,20	1,66	1,07	1,62	0,21	0,17
a ₄	Реєстрація майна	1,05	0,42	0,63	0,31	0,62	0,14	0,04
a ₅	Отримання кредиту	1,22	0,65	0,85	0,62	0,83	0,06	0,08
a ₆	Захист прав інвесторів	-0,39	-0,25	-0,20	-0,21	-0,25	-0,05	0,04
a ₇	Сплата податків	-0,69	-0,30	-0,55	-0,23	-0,47	-0,09	-0,11
a ₈	Міжнародна торгівля	-0,83	-0,28	-0,42	-0,24	-0,39	-0,05	-0,07
a ₉	Забезпечення контрактів	0,56	0,51	0,69	0,48	0,70	0,06	0,04
a ₁₀	Закриття підприємства	3,00	1,68	2,21	1,53	2,02	0,21	0,32
R ²	Множинний коефіцієнт кореляції	0,9619	0,9821	0,9767	0,9849	0,9853	0,9708	0,8781

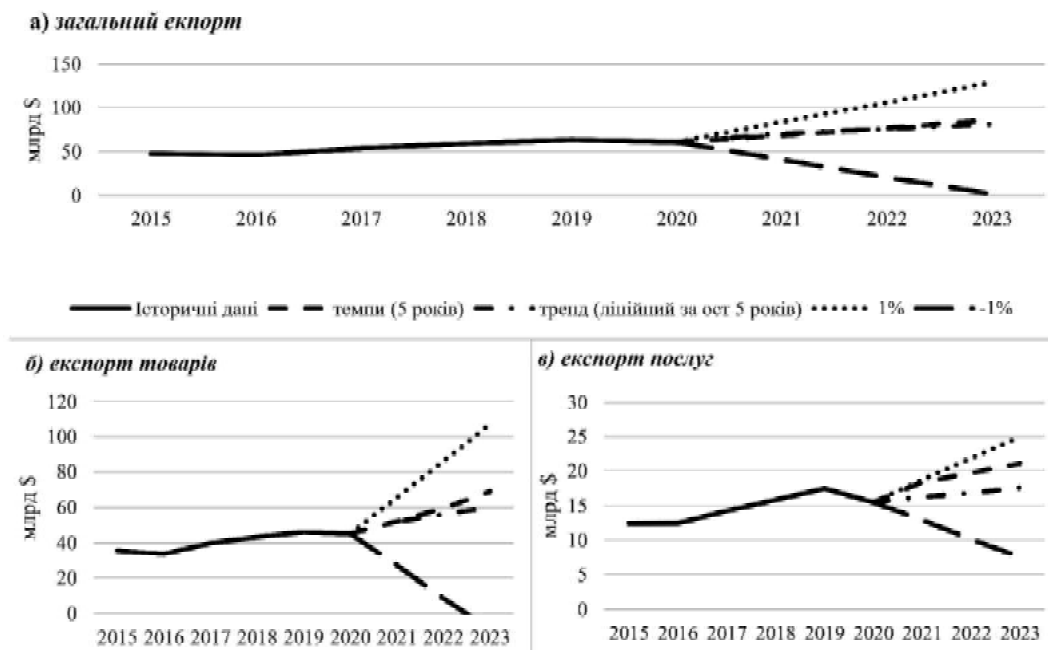
1,5% щороку (рис. 5). Якщо розглядати в розрізі експорту товарів та послуг то результати для моделі експорту товарів є набагато чутливим ніж модель експорту послуг, так зміна всіх компонентів індексу призводить до зміни експорту товарів в два рази, тобто 100%, тоді як для послуг в два рази менше, тобто 50%.

Розроблені сценарні моделі обсягу загального експорту України на 2021—2024 рр. на основі представленої в табл. 1 економіко-математичної моделі свідчить про те, що український експорт є дуже чутливий до багатьох факторів, при чому сценарні прогнози на основі тренду та середніх темпів зростання за останні 5 років є майже ідентичними та демонструють зростання на 1—1,5% щороку (рис. 5). Якщо розглядати в розрізі експорту товарів та послуг то результати для моделі експорту товарів є набагато чутливим ніж модель експорту послуг, так зміна всіх компонентів індексу призводить до зміни експорту товарів в два рази, тобто 100%, тоді як для послуг в два рази менше, тобто 50%.

2) Сценарний прогноз обсягу загального імпорту України на 2021—2024 рр. свідчить про зростаючий характер розвитку так як при сценаріях "Середні темпи за останні 5 років" та "Тренд" прогнозується збільшення 12—15% щороку, такі тенденції свідчать про розширення виробничої діяльності підприємств за рахунок імпортованих ресурсів. В свою чергу сценарій "Середньорічне збільшення зростання факторів рівняння регресії на 1% щороку" демонструє високу чутливість (рис. 6). В свою чергу розглядаючи прогнози для товарів та послуг можна прийти до висновків про високу

Рис. 4. Результати сценарного моделювання обсягу ВВП України на 2021—2024 рр. на основі економіко-математичної моделі впливу компонентів індексу Doing Business

*а) загальний експорт; б) експорт товарів; в) експорт послуг.

Рис. 5. Результати сценарного моделювання обсягу експорту* України на 2021–2024 рр. на основі економіко-математичної моделі впливу компонентів індексу Doing Business

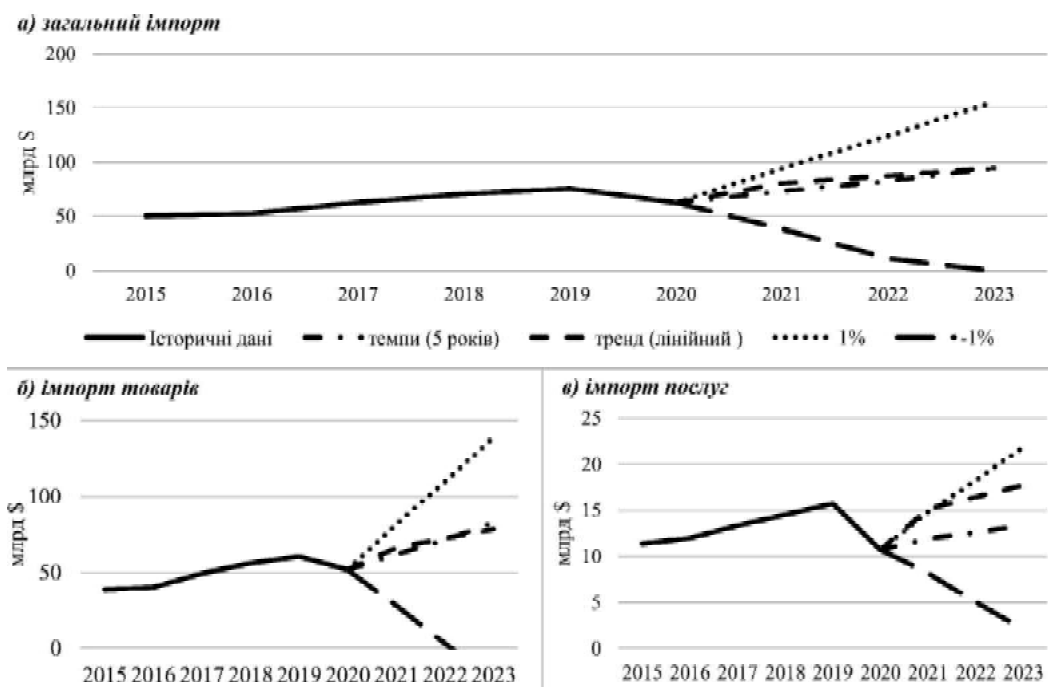
Джерело: власні дослідження.

ймовірність продовження тенденцій спадання 2020 року, тобто розвиток по сценарію "-1% щороку". Знову ж, для уникнення цього сценарію необхідно покращити бали за такі компоненти індексу як "Захист прав інвесторів", "Сплата податків" розвивати "Міжнародна торгівля".

Таким чином, представлені сценарні прогнози дають можливість виробити оптимальну стратегію управління розвитком соціально-економічного сектору країни та розглядати потенційні сценарії які будуть прийнятними при будь-яких варіантах розвитку подій з огляду на досягнення мети.

ВИСНОВКИ

Зі становленням модернізованого суспільства в умовах глобалізації економічний розвиток країни неможливий без існування бізнесу, а відповідно і без належних умов для його розвитку, що відображається в Індексі легкості ведення бізнесу (Doing Business). В загальному світовому рейтингу Україна піднялася на 60 позицій, посівши у 2020 році 64 з 190 країн. Починаючи з 2015–2020 рр. спостерігалася переважно позитивна динаміка стосовно складових індексу в межах зростання 0,4–16,3% щороку, крім індексу щодо реєстрації

*а) загальний експорт; б) експорт товарів; в) експорт послуг.

Рис. 6. Результати сценарного моделювання обсягу імпорту* України на 2021–2024 рр. на основі економіко-математичної моделі впливу компонентів індексу Doing Business

Джерело: власні дослідження.

власності та забезпечення виконання контрактів, було відчутно спад в межах 0,6—0,9%. Найпрогресивнішими показниками в структурі індексу щодо України виявилися такі як; отримання електропостачання — збільшення на 91,4% в порівнянні з 2015 р., міжнародна торгівля, що покращилася на 48,4% та захист прав інвесторів, індекс збільшився на 40,7% порівняно з 2015 роком.

ВВП, експорт товарів та послуг та імпорт товарів є безпосередніми похідними від ефективності діяльності бізнесу в країні, в свою чергу в роботі доведено існування сильного статистичного зв'язку між цими показниками та індексом легкості ведення бізнесу (Doing Business) (включаючи його складові (компоненти)). В результаті, авторами було побудовано економіко-математичні моделі впливу компонентів індексу Doing Business на індикатори розвитку економіки України та на їх основі було розроблено комплекс рекомендацій: за для збільшення ВВП Україна потребує покращення та спрощення процедур банкрутства бізнесу, оформлення та підведення електропостачання, оскільки вони мають найбільшу залежність з ним. Ці ж два компоненти індексу мають вагомий вплив на експорт та імпорт товарів і послуг, а тому їхні сповільнені темпи розвитку негативно відображаються на економічних показниках країни. Також в роботі авторами було представлено сценарні прогнози розвитку економічних індикаторів для України на основі 4 різних сценаріїв. Такі прогнози дають можливість сформулювати найбільш оптимальну державну політику впливу на процеси розвитку бізнесу в Україні.

Література:

1. Годунько Р.Б. Тенденції адаптації підприємництва в Україні в умовах глобалізації. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених та студентів. 2021. URL: http://www.lute.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/kafedry/Ekonomiky/2020/ZBIRNIK_konferenciji.pdf#page=20 (дата звернення: 19.10.2021).
2. Калюжна Н. Г., Лежєп'юкова В. Г. Рейтингові системи оцінювання бізнес-середовища приймаючої країни. Бізнес Інформ. 2020. № 5. URL: https://www.business-inform.net/article/?year=2020&abstract=2020_5_0_70_78 (дата звернення: 19.10.2021).
3. Doing Business. About us. URL: <https://www.doingbusiness.org/en/about-us>
4. Doing business 2020. Reforming to Create Jobs. URL: <https://www.doingbusiness.org/en/reports/global-reports/doing-business-2020>
5. Doing business 2012. Reforming to Create Jobs. URL: <https://www.doingbusiness.org/en/reports/global-reports/doing-business-2012>
6. The World Bank. Ukraine. URL: <https://data.worldbank.org/country/ukraine?view=chart>
7. Estevao J., Lopes J., Soares J., Penela D. The Doing Business ranking and the GDP. A qualitative study. Journal of Business Research. 2020. № 115. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0148296319307428> (дата звернення: 27.10.2021).
8. Doing Business. Ease of Doing Business in Ukraine, 2020. URL: <https://www.doingbusiness.org/en/data/exploreeconomies/ukraine>

References:

1. Hodun'ko, R.B. (2021), "Trends in the adaptation of entrepreneurship in Ukraine in the context of globalization", Materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii molodykh vchenykh ta studentiv [Proceedings of the international scientific-practical conference of young scientists and students], available at: http://www.lute.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/kafedry/Ekonomiky/2020/ZBIRNIK_konferenciji.pdf#page=20 (Accessed 20 April 2022).

2. Kaliuzhna, N.H. and Lezhep'okova, V.H. (2020), "The rating systems for assessing the business environment of the host country", Biznes Inform, vol. 5, available at: https://www.business-inform.net/article/?year=2020&abstract=2020_5_0_70_78 (Accessed 20 April 2022).

3. Doing Business (2022), "About us", available at: <https://www.doingbusiness.org/en/about-us> (Accessed 20 April 2022).

4. Doing business (2020), "Reforming to Create Jobs", available at: <https://www.doingbusiness.org/en/reports/global-reports/doing-business-2020> (Accessed 20 April 2022).

5. Doing business (2012), "Reforming to Create Jobs", available at: <https://www.doingbusiness.org/en/reports/global-reports/doing-business-2012> (Accessed 20 April 2022).

6. The World Bank (2022), "Ukraine", available at: <https://data.worldbank.org/country/ukraine?view=chart> (Accessed 20 April 2022).

7. Estevao, J. Lopes, J. Soares, J. and Penela, D. (2020), "The Doing Business ranking and the GDP", A qualitative study. Journal of Business Research, vol. 115, available at: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0148296319307428> (Accessed 20 April 2022).

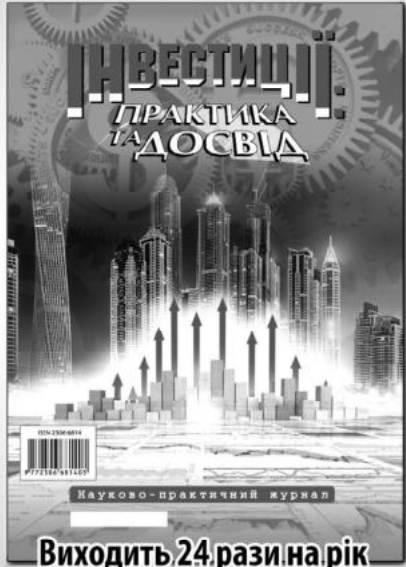
8. Doing Business (2020), "Ease of Doing Business in Ukraine", available at: <https://www.doingbusiness.org/en/data/exploreeconomies/ukraine> (Accessed 20 April 2022).

Стаття надійшла до редакції 24.04.2022 р.

ІНВЕСТИЦІЇ

ПРАКТИКА ТА ДОСВІД

www.investplan.com.ua

Передплатний індекс: 23892

Виходить 24 рази на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України (Категорія «Б») з

ЕКОНОМІЧНИХ НАУК та ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

(Наказ Міністерства освіти і науки України № 886 від 02.07.2020)

Спеціальності - 051, 071, 072, 073, 075, 076, 281, 292